

ORSZAK (36) *sb m*

orszak (34), **orsag** (1), **orsak** (1), [**horszak**]; orsag *OrzList*; orsak *BiałKaz*.

o jasne, a pochylone.

sg *N* orszák (6). ◊ *G* orszáku (3) *PaprPan* (2), *WysKaz*, orszáka (2) [w rymie] *KochMon*, *KlonWor*. ◊ *A* orszák (11). ◊ *I* orszáki(e)m (5). ◊ *L* orszáku (5). ◊ *V* orszáku (1). ◊ *pl N* orszáki (1). ◊ *D* orszák(o)m (1). ◊ *I* orszáki (1).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI(XVIII) – XVIII w.*

1. Zespół ludzi zgromadzonych w jakimś miejscu; 'świadkowie i uczestnicy zdarzenia; gromada, tłum, oddział, poczet; *asseclae, cateroa, comitatus, cohors, stipatio, turba Cn* (24) : Nádto wżyšteek on orśak [książęta kapłańskie, faryzeuszowie, skrybowie i uczeni w zakonie]/ człowiekiem złym y grzeźnym Chriřtá Páná bydź/ był opowiedział *BiałKaz* C4v; Ieśli wiedźiesz swoy ięzyk łacínskimi słowy/ Orśzak ludźi z pilnością słucha cię gotowy. *SapEpit* B; Z dźiatkámí vczćiwymi towarzýstwo mieway: A we złych się orśzaku cnoty nie śpodźieway. *KlonWor* 41, 37; [na tak wielki ludzi zacnych orszak patrząc wolał o sobie niż o wszystkim prawie świecie wątpić. *BudDzieciokrzczeń* 103; Zgromadzili się [...] superatendentowie ewangelickich konfesjy z [...] rycerskiego stanu znacznym horszakiem. *AktaSynod* III 39].

Wyrażenie: peryfr. »orszaki co w otchłań zstępują« = *schodzący do grobu, umarli* (1): Policzonym z orśzaki/ co w otchłań sstępuią/ Co w śmierci/ bez rátunku/ wolnymi się czuią. *GrabowSet* H3.

Szereg: »świat albo orszak« (1): A ieśli niewieź/ iáko nas ieť wiele/ słuchay: Latina/ Grecia/ Alexandria/ y Antiochia: to ieť/ wżyšteek Świát/ kthory iednáki Krzeť ma [...]. A then tákowy świát/ álbo Orśag nářz/ nářwał Dawid Kořćiołem wielkim *OrzList* a4.

W przen (3) : ářzi głoś tefkliwy Vřlyřzē/ y lámentow orśzak żálobliwy. *KořakCath* A3; ORřzakom řzkod łákomych/ Tudźiesz trořk řercołomych/ Tá włańność/ że bywáią w tákim vwaźeniu W iákim myśł złym lub dobrym tkwi pořtanowieniu *RybGęřli* C3v; *WysKaz* 31.

a. *Dwór, dworzanie, słudzy* (2) : [Sigmunt Koribut [...] do Krákowá do Krolá Władisłáwá Iágiełá przyiechał z Horřzakiem wielkim Czechow Huffytow *StryjKron* 571.]

Zwroty: »mniejszy orszak chować« = *trzymać mniejszy dwór* (1): Ale gdyby [Arytreus] z nářzymi [Suchodolskimi] chciál się poráchowác/ Muřiałby w swoim domu mnieyřzy orśzak chowác/ A nie dałby się piřác iuź zá bogátego *PaprPan* T.

»tysiáca osob nie chowác orszaká« = *trzymać mały dwór* (1): pořzedł ná prořtaká/ Ktory tysiáca ořob nie chowá orřzaká. *KlonWor* 55.

b. *Drużyna, oddział wojska, poczet, zespół* (13) : To mowiác, dopadł końskich włosów i szyszaka A ciągnął go, wracając do swego orszaka. *KochMon* 32; Czego mi w tym orřzaku řą tego řwiádkowie/ Bo z wámi weřpoł męźnie bili ich po głowie. *PaprPan* V2v, O, V2v; Chceřzli się zgadzác z Flisowřkim orřzakiem/ Nieboże Fryczu/ zowże piařek hakiem. *KlonFlis* F3.

Zwrot: »przyjác (a. wziác) do swego orszaká, w swoj orszak« [szyk zmienny] (2:1): Ci [Podolanie] kiedy godność rowną w nim [Barcikowskim] řobie baczyli/ Chęťliwie go w swoy orřzak ták zacny przyięli. *PaprPan* Ccv, D4v, Aa.

W przeni (5) : A wiedząc wielką możność tu domu wászego/ Zebrałem ludu orszak [panów ziem ruskich] w tym kráiu zacnego/ Który ią wam oddáię w tych księgach śpísáne *PaprPan* V v.

Zwroty: »w orszak przyjąc« (1): IVżci powiem bráćifzku ná tym nie śtráćimy/ Chociaż go [Kościelckiego] ták bez Sakry w ten orszak przyimiemy *PaprPan* L4v.

»przypisać do orszaku, w orszak« (1:1): (*nagł*) Anná Krolewná Polka. (-) WIdząc pánnę śpraw świętych rodu Krolewśkiego/ Przypifác ią thu muśę do orszaku tego. *PaprPan* Ee3, G.

Wyrażenie: »orszak ludu spisanego« (1): Ia też widząc potrzebę czáfu dzieiyszego/ Przyśzedłem s tym orszakiem ludu śpísanego. Ktoregoć cnotę męstwo wielkie okázuię/ Bo we wźem Krześciańftwie rownia im nie czuię. *PaprPan* A4v.

2. Grono ludzi towarzyszących komuś; asysta, drużyna, gwardia, poczet, świta; *caterva, cohors, comitatus, famularis turba, famulatio, grex amicorum, pompa lictorium, sequela, stipatio* Cn (12) : *PaprPan* C3; pátrz iákie orszaki Dármoiádow zá nimi *KochOdpr* C3; żoná Dniá dźiśiyszego tobie przyniesioná: Z nią orszak páńien/ krewnych liczbá wielka *KochPs* 68; *GórnRozm* K4v; Szcześliw Pryámus/ wolno teraz chodzi/ Wielki zá łobą cnych duż orszak wodźi. *GórnTroas* 15, 11, 38; *SiebRozmyśl* L; Y iam weśół z śwá Muśą przy orszaku ludzi *SapEpit* B4.

W przeni (3) : Płáć z orszakiem troskliwości/ Vśtąpił Páńfkicy mężności *LatHar* 362, 2; Dwa bráćia z śiośtrą wdrogę fię wybráli/ Z Litwy Niemen/ Bug z Wołyniá zuchwály/ Y Narew byłtra/ iáko śiośtrá śtárfza/ Przyśzła z Podláfza. Wźiáwłzy przymierze/ bez gniewu y trwogi/ Záżyżła [!] łobie przyiaćielfkicy drogi W máłym orszaku *KlonFlis* G4.

Synonimy: **1.** drużyna, oddział, zebranie, zgromadzenie; **2.** gwardyja, poczet.

Cf [**HORSZA**]